

Abdullah Ahıskavî'nin *Ravâmîzü'l-a'yân fî merâmîzi'l-'uhud ve'l-azmân* adlı eserinden bir sayfa (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2128, vr. 2ᵃ)

cin, şeytan, insan, kâinat ve bunların mahiyetleri ile felekler, arş, kürsî, yıldızlar, burçlar, gezegenler, anâsır-ı erbaa, yeryüzü, madenler, bitkiler ve hayvanlar; diğer ciltlerde ise Hz. Peygamber ve ashabı, tâbiînin büyük âlimleri, hadis imamları, mezhep imamları ve talebeleri, Câhiliye dönemi ve İslâmî devir hükümdarları ile hakîmler ve şairler hakkında bilgi verilmektedir. Bu eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir yazması bulunmaktadır (Esad Ef., nr. 2127-2128). **2.** *Muhtaşaru Revâmîzi'l-a'yân.* **3.** *Levâmi'u'l-envâr.* Mükerrer hadislerin terkedilmesi suretiyle meydana getirilmiş bir *Kütüb-i Sitte* muhtasarıdır. **4.** *Mirkātü't-Tarîkati'l-Muhammediyye ve Merdâtü'ş-şeri'ati'l-Ahmediyye. et-Tarîkatü'l-Muhammediyye'*-nin şerhidir. **5.** *Câmi'u'l-fuşûl fî 'ilmeyi'l-furû' ve'l-uşûl.* **6.** *Mebâhicü'l-ihvân ve menâhicü kavânîni'l-mîzân* (*Îsâğūcî* şerhi). **7.** *Rumûzü'l-hakāyık ve künûzü'd-dekāyık* (tıbba dair). **8.** *Bedî'u'n-nizâm* (coğrafyaya dair).

BİBLİYOGRAFYA :

Osmanlı Müellifleri, I, 370-374; *Hediyyetü'l-'ârifîn*, I, 487; *Îzâhu'l-meknûn*, I, 173, 356, 584, 585; II, 414, 423, 468; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 674; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), I, 109.

 CAHİT BALTACI

ABDULLAH b. AHMED b. HANBEL

(عبدالله بن أحمد بن حنبل)

Ebû Abdirrahmân Abdullāh b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 290/903)

Ahmed b. Hanbel'in küçük oğlu ve önde gelen talebesi.

213 (828) yılında Bağdat'ta doğdu. Daha çocukken hadis öğrenmeye karşı büyük bir istek duyarak başta babası olmak üzere pek çok muhaddisten ders aldı. Hocaları arasında, bir kısmı babasının yakın arkadaşı olan devrinin şöhretli muhaddislerinden Yahyâ b. Maîn, Ebû Bekir ve Osman b. Ebû Şeybe kardeşler, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, Süfyân b. Vekî' b. Cerrâh da vardır. Ahmed b. Hanbel, meşhur eseri *Müsned*'i önce özel olarak Abdullah'a okumuştur. Abdullah, *Müsned*'de, "Babam dedi ki" (قال أبي) diye naklettiği her hadisi babasından en az iki üç defa dinlemiş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca başkalarının soramadığı hususları babasına sorup öğrenmiş ve ondan *ez-Zühd* adlı eserini, *en-Nâsih ve'l-mensûh, et-Târîh, Hadîsü Şu'be, Cevâbâtü'l-Kur'ân* ve *el-Menâsik* gibi kitapları okumuştur. Abdullah'tan hadis rivayet edenler arasında Nesâî, Ebü'l-Kāsım el-Begavî, Mehâmilî, Ebû Ali es-Savvâf ve Ebû Bekir el-Katîî gibi muhaddisler bulunmaktadır. "Üstat oğlu üstat" diye övülen Abdullah'ın geniş hadis bilgisini babası da takdir eder, hatta bilmediği hadisleri kendisiyle müzakere edecek kadar hadis ilminde yetişmiş olduğunu söylerdi. Nitekim Nesâî ve Dârekutnî gibi oldukça titiz iki hadis münekkidi, Abdullah'ın **sika*** olduğuna şahitlik etmektedirler.

Babasının bazı fıkhî görüşlerini de nakletmekle birlikte Abdullah daha çok hadisle meşgul olmuş, hadis tenkidi ve **ilel*** bilgisindeki üstünlüğünü herkese kabul ettirmiştir. Otuz bin hadis ihtiva eden *Müsned*, Ahmed b. Hanbel'in sağlığında bizzat kendisi tarafından tam olarak tertip ve tasnif edilemediği için bu önemli görevi Abdullah üstlenmiş ve dağınık vaziyetteki *Müsned* hadislerini sıraya koymuştur. Fakat bu arada bazı tertip hataları sebebiyle Medineliler'in rivayetleri Şamlılar'ınkine, Şamlılar'ınki de Medineliler'in rivayetlerine karışmış ise de eserin bu tür yanlışları daha sonra kudretli hadis hâfızları tarafından düzeltilmiştir. *Müsned*'i tertip ettiği sırada Abdullah bu esere bazı rivayetler eklemiştir. "Zevâidü Abdillâh" diye anılan bu ilâveler, onun babası dışındaki hocalarından duyduğu hadislerle babasından duymadığı halde ona okuduğu hadislerdir. *Müsned*'de "حدثنا عبدالله حدثني أبي" ibaresiyle rivayet edilen hadisler Ahmed b. Hanbel'in derlediği rivayetlerdir. "أبي" kelimesi olmaksızın "حدثنا عبدالله" şeklinde rivayet edilenler ise Abdullah'ın "zevâid"indendir.

Ahmed b. Hanbel'in fıkıh, akaid ve ahlâkla ilgili görüşlerini talebeleri içinde en iyi toplayan yine Abdullah'tır (*el-Mesâ'il* adıyla anılan bu mecmuanın yazma nüshaları için bk. *GAS*, I, 507). *Müsned*'den seçerek meydana getirdiği **Sülâsiyyât***, babasından rivayet ettiği *Fezâ'ilü 'Osmân b. 'Affân* (Süleymaniye Ktp., Yeni Cami, nr. 878, 202 vr.), *Kitâbü's-Sünne* (Kahire 1349) ve *Müsnedü'l-Ensâr* (Zâhiriyye Ktp., Hadis, nr. 336) günümüze kadar ulaşan eserleridir.

Abdullah, babası gibi yetmiş yedi yaşında iken Bağdat'ta vefat etti; vasiyeti üzerine Bâbüttîn Kabristanı'na defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, Kahire 1349/1931 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), IX, 375-376; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakātü'l-Hanâbile* (nşr. Muhammed Hâmid el-Fakkī), Kahire 1371/1952, I, 180-188; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), II, 665-666; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 516-526; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 142-143; Abdülaziz ed-Dihlevî, *Büstânu'l-Muhaddisîn* (trc. Ali Osman Koçkuzu), Ankara 1986, s. 69; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 310; Sezgin, *GAS*, I, 506-508; Muhammad Zubayr Sıddîqî, *Hadith Literature*, Calcutta 1961, s. 82-85; Sââtî, *el-Fethu'r-Rabbânî*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), s. 6-24; M. Ebû Zehre, "el-Müsned", *Tİ*, I, 191 vd.; H. A. Juynboll, "Ahmad Muhammad Shākir and his edition of Ibn Hanbal's Musnad", *Der Islam*, XLIX (1972), s. 221-247.

 SELÂHADDİN POLAT